

Urszula TOPCZEWSKA, *Phraseolexeme in Paulusbriefen und ihre Wiedergabe im Deutschen und im Polnischen anhand ausgewählter Bibelübersetzungen*, Trier: WVT Wissenschaftlicher Verlag 2004, ss. 221 + 10 nlb.

Księgi Pisma świętego mają swoich profesjonalnych egzegetów i badaczy w bibliostach, metodologicznie przygotowanych do studiowania ich zawartości w wielorakich aspektach. Brana jest jednak także na warsztat naukowy przez specjalistów innych dziedzin nauki. Filologowie postrzegają *Nowy Testament* jako znakomity dokument greckiego języka *koine*, a *Stary Testament* jako bezcenne źródło wiedzy o języku i pradawnych dziejach jednego z plemion semickich. Literaturoznawcy śledzą inspiracje i liczne ślady Biblii w literaturach narodowych. Historycy sztuki uczą się Biblii, by rozumieć arcydzieła malarstwa i innych sztuk plastycznych, inspirowane przez nią. Do prac powstałych poza kręgiem biegłych biblistów należy monografia pani dr Urszuli Topczewskiej, germanistki, absolwentki Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, obecnie zatrudnionej na etacie adiunkta w Instytucie Lingwistyki Stosowanej Uniwersytetu Warszawskiego. Rozprawa ta stanowiła podstawę do nadania jej stopnia doktora na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu św. Alberta Wielkiego w Kolonii. Promowali ją i oceniali językoznawcy specjalizujący się w zakresie lingwistyki tekstu, leksykologii, słowotwórstwa, semantyki kategorii gramatycznych (prof. Heinz Vater, prof. Dietrich Busse). Rozprawa wydana została jako 28 tom w serii „Fokus. Linguistisch-Philologische Studien”.

Jak zapowiada tytuł, Autorka bada frazeoleksemę w listach Pawła Apostoła i ich przekład na język niemiecki i polski. Przez frazeoleksemę rozumie, najprościej mówiąc, grupę wyrazów, podporządkowanych w zdaniu zasadom składni, ale tworzących w wymiarze semantycznym strukturę nową, zwartą, całkowicie lub przynajmniej częściowo nieumotywowaną znaczeniami pojedynczych wyrazów tej grupy. Właściwością frazeoleksemów jest ich stabilność i reproduktywność, na podobieństwo bowiem wyrazów pojedynczych mają one zdolność występowania z tą samą wartością semantyczną w różnych zdaniach. Frazeoleksemami są na przykład idiomy. Do wyselekcjonowanych przez panią U. Topczewską frazeoleksemów w listach Pawła należą na przykład takie: ἐν χειρὶ, dosł. *w ręku*, a frazeologicznie *poprzez*, np. διατάσσεισθαι ἐν χειρὶ μεσίτου, *być nakazywanym poprzez pośrednika* (zob. Ga 3,19); προσώπῳ οὐ καρδίᾳ, dosł. *obliczem, nie sercem*, a frazeologicznie *fizycznie* (lub *niemożnością oglądania*) *nie sercem*, np. ἀπορφανίσεισθαι προσώπῳ οὐ καρδίᾳ, *być rozłączonym* (dosł. *osieroconym*) *fizycznie, nie sercem* (zob. 1 Tes 2,17); εἰς ἄέρα, dosł. *w powietrze*, frazeologicznie *na próżno, daremnie*, np. εἰς ἄέρα λαλεῖν, *mówić na próżno* (zob. 1 Kor 14,9).

Rozprawa pani Topczewskiej sytuuje się w językoznawstwie konfrontatywnym, w lingwistyce tekstu i w translatoryce, rozumianej jak teoria przekładu, z bardzo wyraźnym ukierunkowaniem na semantykę konfrontatywną. Przez zastosowanie najnowszych

metod badawczych stara się pokazać, jak niemieccy i polscy autorzy przekładów *Nowego Testamentu* oddali w swoich językach semantykę owych Pawłowych frazeoleksemów. Do analiz i porównań wybrała trzy przekłady niemieckie i trzy polskie. Niemieckie: 1) *Die Heilige Schrift des Alten und Neuen Testaments*, Aschaffenburg 1988; 2) *Die Bibel. Einheitsübersetzung. Altes und Neues Testament*, Freiburg 2001; 3) *Die Bibel nach der Übersetzung Martin Luthers*, Stuttgart 1985; polskie: 1) *Pismo święte Starego i Nowego Testamentu* [tzw. *Biblia Tysiąclecia*], wyd. 5, Poznań 2000; 2) *Biblia Warszawsko-Praska*, Warszawa 1997; 3) *Pismo święte Nowego Testamentu i Psalmów. Przekład ekumeniczny z języków oryginalnych*, Warszawa 2001.

Poza wstępem, zakończeniem i wykazem literatury dzieło składa się z pięciu części. Autorka przestawia w nich kolejno, czym jest frazeoleksem (tu obficie korzysta z literatury przedmiotu; s. 8-28); daje obszerny, semantyczno-pragmatyczny opis frazeoleksemów w ogóle, wskazując m.in. na możliwość ich nacechowania uczuciem, stylem, metaforą, metonimią, ekspresją itp. (s. 29-85); po takim przygotowaniu warsztatu badawczego przystępuje do analizy frazeoleksemów w niemieckich i polskich przekładach listów św. Pawła, poprzedzonej jednak najpierw wykładem o samych listach, o ich języku i stylu, o autorze, a także o kryteriach, według których te frazeoleksemy zostały w listach wyselekcjonowane, a nadto – wyróżnieniem ich semantycznych kategorii; poszczególne frazeoleksemy podaje z minimalnym, lecz wystarczającym do zrozumienia semantycznej funkcji kontekstem składniowym: najpierw po grecku (zapisy są poprawne), potem w każdym z sześciu wybranych przekładów (s. 86-139 i 140-186); w ostatniej części ocenia stopień zachowania frazeoleksemów greckiego oryginału i ich znaczenia w analizowanych przekładach (s. 187-203). W tablicach zbiorczych zwięźle informuje, które z nich zachowane zostały całkowicie lub częściowo, które dla zachowania sensu zostały zastąpione innymi (i jakiego rodzaju) wyrażeniami, a których sens został w przekładzie zaniedbany. Jednomyślność w dosłownym zachowaniu przez tłumaczy niektórych frazeoleksemów, mających niejednokrotnie podłoże semickie, nie greckie, wyjaśnia Autorka trwałym wpisaniem się ich w języki narodowe i w tradycję przekładów.

Wnikliwa ocena pojedynczych wypowiedzi i szczegółowych tez Autorki mogłaby zapewne wykazać jakieś potknięcia, np. nie zawiera elipsy, jak twierdzi na s. 129, wyrażenie $\pi\acute{\alpha}\nu\tau\alpha \xi\xi\epsilon\sigma\tau\iota$, ale to nie podważa wartości całej rozprawy. Pokazuje ona, że przez zastosowanie nowych metodologii lingwistycznych otwierają się niedostrzeżone dotychczas obszary badawcze w tekstach tak przecież, zdawałoby się, już dobrze znanych.

Remigiusz Popowski

Katedra Języka i Literatury Greckiej Późnego Antyku KUL